

Понедільчук Тетяна, Проходько Тамара. Методичні підходи до розвитку підприємництва в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 3-4. С. 67-76.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.03-04.067>

УДК 338.22(477)
JEL: M13, M20, F41

Понедільчук Тетяна

к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: komar.tv@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0622-4318

Проходько Тамара

асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: prykhodko_tamara@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1802-441X

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИСМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. Підприємництво, зокрема й вітчизняне, має багатовікову історію. Згодом воно змінювало або розвивало форми, але при цьому зберігало свою сутність. Світова наукова думка протягом тривалого часу активно займалася і теорією та практикою підприємництва. Пріоритет наукової думки з проблем підприємництва належить зарубіжним економістам, які зробили безперечний внесок у розробку теорії та концепцій його розвитку.

Методи. Процес наукового пошуку базувався на загальнонаукових та спеціальних економічних методах. Абстрактно-логічний метод застосовано для формулювання базових принципів, теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів досліджень інших дослідників, уточнення понятійно-категоріального апарату. Ретроспективний аналіз розвитку підприємництва здійснено на основі історико-економічного методу, зокрема прийому історичної деталізації. Для детального вивчення та узагальнення досліджень науковців використано монографічний метод.

Результати. На основі узагальнення досліджень науковців запропонований авторський підхід до трактування поняття «підприємництво», як складне соціально-економічне явище, що включає низку видів діяльності (соціальну, інвестиційну та інноваційну), що здійснюється на свій страх і ризик і спрямована на вдосконалення виробництва продукту (робіт, послуг) та формування нових якісних характеристик із застосуванням сучасних технологій, що забезпечують раціональне використання ресурсів та задоволення попиту споживачів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості підприємця.

Перспективи. В умовах агресії Росії проти нашої держави на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності має суттєвий вплив військова економіка, що характеризується посиленням впливу державного регулювання. В зв'язку з цим постає необхідність розгляду теоретичних основ функціонування підприємств в нинішніх реаліях.

Ключові слова: підприємництво, державне регулювання, економічні відносини, прибутковість, підприємець.

Вступ.

Підприємництво, зокрема й вітчизняне, має багатовікову історію. Згодом воно змінювало або розвивало форми, але при цьому зберігало свою сутність. Світова наукова думка протягом тривалого часу активно займалася і теорією та практикою підприємництва. Пріоритет наукової думки з проблем підприємництва належить зарубіжним економістам, які зробили безперечний внесок у розробку теорій та концепцій його розвитку.

Сучасна вітчизняна економіка є змішаним господарством, у якому поєднуються різні типи власності та форми господарювання, ринкові сили та державне регулювання. Це досить складна система, що складається з підприємств та їх об'єднань, які конкурують та взаємодіють між собою. Основним чинником сучасної ринкової економіки, без якого неможливе її функціонування та розвиток, є підприємництво.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Поняття «підприємництво» присутнє в економічній літературі досить давно, різними дослідниками на різних етапах розвитку технологій та економічних процесів, наводяться різні визначення даного поняття.

Останнім часом в економічній літературі, наукових дослідженнях та публікаціях багато уваги приділяють питанням визначення сутності поняття «підприємництва» та фактам його економічного розвитку. Головну увагу українські вчені С. Булгаков, В. Железнов, І. Янжун, П. Мігулін, М. Соболев, М. Туган-Барановський, Д. Піхно, М. Зібер, В. Левитський, А. Антонович, М. Цитович, М. Коссовський, П. Фомін, С. Зимовський, К. Воблий, О. Фінн-Єнотаєвський, П. Струве, С. Косинський, І. Озеров приділили питанням організації підприємницької діяльності, ролі та значенню підприємця у виробництві, стосункам з державними та громадськими інститутами, проблемам можливості реалізації управлінських здібностей підприємця тощо. Однак, незважаючи на достатню кількість теоретичного матеріалу, це питання розкрито недостатньо і потребує подальшого дослідження, яке дозволить визначити значення підприємництва як окремого виду економічної діяльності у розвитку держави.

Методологія дослідження.

Процес наукового пошуку базувався на загальнонаукових та спеціальних економічних методах. Абстрактно-логічний метод застосовано для формулювання базових принципів, теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів досліджень інших дослідників, уточнення понятійно-категоріального апарату. Ретроспективний аналіз розвитку підприємництва здійснено на основі історико-економічного методу, зокрема прийому історичної деталізації. Для детального вивчення та узагальнення досліджень науковців використано монографічний метод.

Мета.

Метою дослідження є поглиблене дослідження сутнісних характеристик поняття «підприємництво» у його еволюції визначення його значення як окремого виду економічної діяльності у розвитку держави.

Результати.

Термін «підприємець» - це французьке слово, утворене від дієслова «entreprendre», що означає «робити чи брати він». Його можна розділити на дві частини: «entre» - означає «між», і «preneur», що означає «беручий». Таким чином буквально entre-preneur перекладається як «між орендарем».

Термін «підприємець» вперше з'явився в літературі в 1253 році, тоді він використовувався в різних формах (наприклад, «entrepreneur»). Цей термін став широко використовуватися у 1500-х та 1600-х роках. Наприклад, С. Шамплен, говорячи про свою першу подорож річкою Святого Лаврентія

в 1603 році, написав, що його запросили здійснити поїздку «дивитись країну і що там будуть підприємці» [1].

Елен Верен (1982) написала докторську дисертацію з літератури, в якій вона обговорює різновиди значень термінів «підприємець» та «підприємство» в історії. Вона зазначає, що предок терміна «підприємство» – «entreprise» (від латинського *imprisia*) – сміливе підприємство [2]. Вона також розглянула розбіжності у значенні даного поняття з XIII до XVIII ст. Поточне значення, яке відноситься до керівника підприємства, вперше з'явилося на початку XIX століття [3].

Якщо говорити про історію розвитку поняття «підприємництво», то можна виділити трьох науковців, які були одними з перших, які спробували розкрити це поняття та відповісти на запитання: що роблять підприємці. Зрозуміти суть підприємця можна із їхніх праць. Перший, Р. Кантільон (кінець XVII - початок XVIII ст.), розкривав поняття підприємця, як людини - власника капіталу, що шукає можливість для інвестицій з прибутковістю вище за середню. При інвестуванні капіталу є елемент ризику, який є ключовим аспектом у розгляді підприємницьких проєктів та визначенні самої підприємницької діяльності [4]. Як зазначив Д. А. Шумпетер: «...Р. Кантільон мав чітке уявлення про функцію підприємця... Це, звичайно, схоластична доктрина. Але ніхто до Р. Кантільона не сформулював це так повно. І це може бути пов'язано з тим, що французькі економісти ... ніколи не втрачали на увазі підприємницьку функцію і її центральне значення» [5].

Р. Кантільон описав підприємця як людину, яка купує сировину за чітко визначеною ціною, щоб продати її за нестановленою вартістю [4]. Відповідно до визначення Р. Кантільона, роль підприємця полягає у взаємодії двох чи більше суб'єктів ринку. Він чи вони є посередником (чи посередниками), які сприяють ринковим перетворенням.

Після Р. Кантільона автором, який найбільше вплинув на сферу підприємництва та формування його поняття, яке існує вже понад сто років, є Жан-Батист Сей. Ж.-Б.Сей сам був підприємцем і походив із підприємницької сім'ї. Він визначив елемент інновацій як найбільш характерний для підприємця; іншими словами, він розглядав підприємців як людей, які могли б робити щось нове, людей, які могли б робити більше з меншими витратами, та людей, які могли б отримати більше, роблячи щось новим чи іншим способом [6; 7]. Тому Ж.-Б. Сей вважав підприємця суб'єктом економічної діяльності, чия діяльність приносила додатковий прибуток. У своїй монументальній праці з економіки Д. А. Шумпетер зазначив, що Ж.-Б. Сей був першим, хто навів чітку різницю між підприємництвом і капіталізмом [5].

Наступним автором, який зробив значний внесок у розвиток поняття «підприємництво», є Джозеф Алоїс Шумпетер. Цьому автору більшість експертів приписують об'єднання понять підприємець та інновації. Насправді, як зазначив сам Д. А. Шумпетер, він просто прийняв визначення, дане Жан-Батістом Сей [5]. Однак він пішов далі, заявивши, що «сутність підприємництва полягає у сприйнятті та використанні нових можливостей» [8]. Д. А. Шумпетер визначив підприємців як людей, необхідні пошуків економіки та організацій. Написані через століття після Ж.-Б. Сей його роздуми здаються складнішими і повнішими. Він пов'язав інновації підприємців із п'ятьма елементами:

- запровадження нового товару;
- використання нового способу виробництва;
- відкриття нового ринку;
- завоювання нового джерела постачання сировини;
- здійснення перетворень у створенні будь-якої галузі [9].

Важливо, що жодна з комбінацій, запропонованих Д. А. Шумпетером визначення інновацій, не включала створення нових підприємств як таких. У своїх роботах Д. А. Шумпетер часто згадував концепцію творчої руйнації, щоб позначити внесок інновацій підприємцями [5]. Слід пам'ятати, що він використовував термін «підприємець» для позначення того, що ми зараз називаємо внутрішньовиробниками, оскільки цей термін не вигадали за життя Д. А. Шумпетера.

Очевидно, що думка, з якою автор підходить до концепції підприємництва, впливає ключові

елементи, які використовуватимуть визначення даної концепції. Гуманітарні науки пов'язані з певною мірою суб'єктивності, оскільки тут не обов'язково простежується чітка відповідь на питання, як у випадку з природничими науками. Визначення залежить від початкової погляду - часто дисциплінарної області, що визначає призму, якою люди бачать і розуміють реальність і висловлюють свою суб'єктивність.

Цікавим елементом для розгляду тут є база даних, на якій такі дослідники, як Річард Кантільон, Жан-Батіст Сей та Джозеф Алоїс Шумпетер засновують свої роздуми про підприємців, їх характеристики та їх роль. Нині багато авторів та публікацій надають великого значення використуваним образам, щоб класифікувати дослідження як надійні та достовірні і, відповідно, відповідають науковим критеріям. Проте, наведені автори у сфері підприємництва були дослідниками, як ми розуміємо термін тепер. Їхня точка відліку, далеко не «репрезентативна вибірка», насправді вона складалася просто з людей, які виконують роль підприємців, яких вони знали. Ж.-Б. Сей та Д. А. Шумпетер наділяли підприємців соціально-орієнтованими ролями, які, на їхню думку, необхідно було розвинути.

Великий внесок у дослідження поняття «підприємництво» протягом XVII-XIX ст. зробили відомі західні економісти А. Сміт, Д. Рікардо та ін. Аналіз використання капіталу з метою отримання прибутку був заснований А. Смітом, який у своєму навчанні розмежував поняття «оборотний» та «основний» капітал. Використання оборотного та основного капіталу сільському господарстві також досліджувалося А. Смітом, а саме, він вважав, що частина фермерського капіталу, що витрачається на сільськогосподарське обладнання, є основним капіталом, а інша частина – на зарплату та утримання робітників та інші фактори виробництва – оборотний капітал. Він отримує прибуток із першої частини свого капіталу, що залишається у своєму розпорядженні, та якщо з другої частини робить відповідні розрахунки. Отже, до основного капіталу відносяться: вартість робочої худоби та знарядь, а витрати на придбання кормів, обслуговування засобів виробництва та утримання працівників становлять оборотний капітал.

А. Сміт зазначає, що праця є джерелом існування. Підприємницька діяльність дає можливість людині задовольнити свої потреби її рахунок [10]. Ринкові відносини, на думку відомого дослідника, неможливі без розвитку конкуренції. Д. Рікардо підтримує думку А. Сміта про необхідність розвитку конкуренції, оскільки вона встановлює рівень вартості товарів, достатній для того, щоб заробітна плата та інші витрати на утримання факторів виробництва були пропорційними вартості витраченого капіталу. При цьому підприємець, як зазначає Д. Рікардо, обирає таку діяльність, яка більше подобається. Кожен підприємець оптимізує розміщення свого капіталу для одержання максимальних прибутків [11].

Розвиток вільної торгівлі розширює можливості підприємницької діяльності. Цьому також сприяє існування конкуренції та зменшення державного контролю. А. Маршалл зазначає, що характерними рисами для торгівлі та промисловості є самостійність, вільний вибір рішень, здатність до передбачення, свобода виробництва та підприємництва. Він звертає увагу на бажання підприємця отримати прибуток, який є матеріальною винагородою за підприємницьку діяльність. Погляди А. Маршалла та інших дослідників на той час зосереджені на дослідженнях необхідності існування та розвитку вільного підприємництва. Він особливо підкреслює роль прибутку підприємницької діяльності, вважаючи її найбільш стійким стимулом.

Аналогічних поглядів дотримується Дж. М. Кейнс, однак, він приділяє особливу увагу ролі грошей. Зокрема, Дж. М. Кейнс розглядає підприємця як людину, яка бажає отримати прибуток у грошовій формі. Підприємницький прибуток, таким чином, є показником переваги підприємництва над спекуляцією та максимізується ним. Теорія Дж. М. Кейнса повністю змінила попередні постулати економічної теорії. Він наголосив на ролі прибутку в підприємницькій діяльності.

Значний внесок щодо ролі підприємництва відіграють погляди видатного економіста та дослідника Й. Шумпетера. Слід визнати, що у навчанні Й. Шумпетера засновані сучасні погляди підприємництва, які визнають чинник новизни, новаторства [12].

Розвитку підприємницької діяльності присвячено праці таких відомих економістів-дослідників, як А. Хоскінг, який визначає поняття «функції бізнесу», до складу яких входять фінансовий облік, кадри, виробництво, маркетинг, матеріально-технічне забезпечення. До складових елементів підприємницької діяльності він відносить політичну ситуацію, економічні обставини; технологічне, правове, соціально-культурне, інституційне та фізичне або географічне середовище. Р. Хізрич зазначає, що підприємництво – це процес створення нової вартості, а підприємець, на його думку, це – людина, яка бере на себе фінансовий, психологічний та соціальний ризики та отримує відповідну винагороду та задоволення від досягнутого [13].

Значний внесок у розвиток теорії підприємництва зробив Л. Мізес. Він пов'язав підприємництво зі здібностями підприємця краще за інших прогнозувати майбутнє невизначений стан ринку, його основні компоненти. «Підприємець занурений у невизначені умови майбутнього. Успіх чи неуспіх залежить від правильності передбачення майбутніх подій... Єдине джерело прибутку - його (підприємця) здатність краще за інших прораховувати сложивчий попит у перспективі. Що відрізняє підприємця, що рухається до успіху, так це факт, що на відміну від інших його не турбує, що було і що буде. Він вибудовує свої відносини лише у перспективі свого бачення майбутнього» [14].

Подальшому розвитку поняття «підприємництво» сприяли П. Друкер, Б. Карлоф, Б. Санто та ін, які розвинули становище Л. Мізеса про взаємозв'язок підприємництва та менеджменту. Вони розглядають підприємництво як «управління, що складається з трьох компонентів стратегічних рішень: управління ризиком, активне та системне використання інновацій усередині підприємницьких структур, передбачення інноваційних змін у зовнішньому середовищі» [15].

Згідно з марксистською теорією підприємництва в його основу закладено соціально-економічну природу, зміст поняття пов'язують із характером відносин власності. Маркс розглядав підприємця як функціонуючого капіталіста, сутність діяльності якого пов'язана з отриманням додаткової вартості, тобто експлуатацією найманих працівників.

Сучасні концепції підприємництва у своїй масі не відкидають концепції класиків, але, зазвичай, істотно доповнюють їх зміст. У західних країнах в даний час підприємництво характеризується як особливий, новаторський стиль господарювання, в основі якого лежить постійний пошук нових можливостей, орієнтація на інновації, вміння залучати та використовувати для вирішення поставленого завдання ресурси з найрізноманітніших джерел.

М. Фрідмен вважав, що роль бізнесу полягає в діяльності, спрямованій на збільшення прибутку за умови, що він дотримується правил гри та бере участь у відкритій конкурентній боротьбі, не вдаючись до шахрайства та обману. Д. Севедж та М. Фрідмен інтерпретували підприємництво насамперед як діяльність, пов'язану з ризиком [16].

Соціокультурний аспект підприємництва опиняється у зорі таких дослідників, як П. Верхан, Дж. Гелбрейт, У. Ойкен.

Концепція людського капіталу, орієнтована створення раціонального людини, прагне максимізувати свою корисність представлена роботами Р. Бера, Б. Вайсборда, Дж. Мінцера, А. Хансена.

У роботах Л. фон Мізеса підприємництво розглядається як процес розвитку ідеї та відображені поведінкові функції людей, які займаються підприємництвом.

І. Кірцнер побудував теорію підприємництва як процес переходу від одного рівноважного стану «арбітражних угод» до іншого.

П.Дракер включає у розгляд підприємництва як сутнісні, а й управлінські аспекти підприємницької діяльності, переходячи на міждисциплінарний рівень аналізу [17].

В останні роки зріс інтерес до підприємництва як серед істориків, психологів і соціологів, так і з боку практиків, бізнесменів і законотворців. Водночас теорія підприємництва ще не отримала належного висвітлення у вітчизняній науковій літературі. Чисельні публікації на цю тему, що з'явилися останнім часом, в основному стосуються злободенних практичних і методичних питань організації підприємництва.

На наш погляд, дослідження підприємництва передбачає насамперед розкриття основних методологічних підходів до визначення підприємництва, які б сприяли розробці цілісної концепції підприємництва, здатної зіграти ефективну роль умовах нашої країни.

Сучасні дослідники також дають єдиного визначення сутності підприємництва. Так, Коротич О.Б. визначає підприємництво як «вільне економічне господарювання в різних сферах діяльності, яке здійснюється суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів та суспільства в товарах (роботах, послугах) та отримання прибутку (доходу), необхідного для саморозвитку власної справи та забезпечення фінансових обов'язків перед бюджетами та іншими суб'єктами господарювання».

Підприємництво сприймається як новий вид господарювання, що базується на інноваційному поведінці власників підприємства, на вмінні шукати і використовувати ідеї, втілювати в конкретні підприємницькі проекти» [18].

В. Мокряк розкриває підприємництво як особливий тип господарської поведінки, виділяючи головним його критерієм ціль та спосіб досягнення мети. Тобто підприємництво - «це здійснювана у вигляді ринкового обміну і спрямована завоювання конкурентних переваги господарську діяльність, що з метою отримання доходу і примноження власності» [19].

Відповідно дослідженням науковців підприємництво – це «творча діяльність ділових людей, спрямованої на пошук нових сфер вкладення капіталу, створення нових і удосконалення наявних продуктів, виробництв, управління, розвиток переваг, ефективне використання різноманітних можливостей для отримання прибутку» [20].

В. О. Сизоненко вказує, що «під підприємництвом необхідно розуміти орієнтоване на комерційну основу виробництво продукції та послуг. З наукової точки зору, підприємницька діяльність не репродуктивна (повторювана), а продуктивна, тобто означає освоєння нових об'єктів і форм - чи то ринки, товари та послуги, фінансові та матеріальні ресурси, організаційні принципи та побудови. І в тому, і в іншому сенсі підприємництво органічно пов'язане з активною економічною діяльністю та втілює у ній свій творчий початок» [21].

Дослідивши сутність та зміст підприємництва, З. С. Варналій виділив три компоненти підприємництва: особистісний, економічний та організаційно-управлінський. Вони розкривають суть підприємництва як «систему господарювання, при якій головним її суб'єктом є підприємець як рушійна сила та посередник, що раціонально поєднує ресурси (речові та особисті фактори виробництва), організує та керує процесом відтворення на інноваційній основі, господарському ризику, економічної відповідальності за кінцеві результати. з метою отримання підприємницького доходу» [22].

Але швидка зміна ринку, розвиток технологій, політичні зміни, підвищення конкурентоспроможності країн ставлять перед підприємцями нові завдання, що впливає на їхню діяльність, та функції, які вони реалізують. З'являються нові види підприємницької діяльності, що сприяють вирішенню соціальних та економічних питань (соціальне підприємництво, державне підприємництво, цифрове підприємництво та ін.).

Яремчук, І. Л. у своїх дослідженнях визначає підприємця як економічно активного суб'єкта у своїй множині складового суб'єкту основу будь-якої ринкової системи господарства. При цьому підприємець це людина заповзятлива, винахідлива, винахідлива і практична. У своєму дослідженні вчені вказують, що в процесі організації своєї діяльності саме підприємець повинен залучати всі свої здібності для її адаптації до постійних зовнішніх змін з метою отримання найбільш ефективної та гармонійної взаємодії його діяльності та зовнішнього середовища [23].

На думку Ю. М. Маршавін, «підприємництво є особливою соціально-економічною системою господарювання, в основі якої лежить творчий потенціал підприємця, який здійснює на свій ризик діяльність з удосконалення виробництва продукту, робіт, послуг або формування нових якісних характеристик з раціональним використанням ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання, їх ефективного функціонування над ринком з задоволення попиту

споживача та отримання прибутку підприємцем» [24]. Тобто, на його думку, сутність підприємництва на сучасному етапі розвитку країни полягає, перш за все, у пошуку та реалізації якісно нових рішень, застосуванні передових технологій та новаторства, впровадженні нових принципів та методів управління, підвищенні конкурентоспроможності, підвищенні професійної кваліфікації та інтелектуального рівня підприємців, прискорення науково-технічного прогресу.

Л.В. Кривенко, досліджуючи поняття «підприємництво», розглядає його як джерело інновацій та рушійну силу прогресу та виділяє його складові (соціальну, інвестиційну та інноваційну). Автором вказується, що кожна окрема складова по-різному проявляються у конкретних формах підприємництва: малому, середньому та великому бізнесі. Рівень їхнього прояву залежить від державної політики і здатності підприємництва до оптимальної організації виробництва, заснованої на діловій ініціативності та гнучкості економічної поведінки [25].

Висновки і перспективи.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок про неоднозначність явища підприємництва протягом усього процесу історичного розвитку, різноманітність методології та інструментарію досліджень, мінливості у мотивації діяльності підприємця, нечіткості розподілу функціональних особливостей діяльності підприємця та власника, підприємця та менеджера та відсутності соціальних характеристик прошарку підприємців. Сучасне трактування підприємництва досить різноманітне і потребує уточнення.

Вважаємо, що підприємництво доречно розглядати не як постійне поняття, а як динамічне, таке, що розвивається, постійно змінюється і наповнюється новим змістом під впливом ринкових і політичних змін, розвитком технологій, підвищенням конкурентоспроможності країн і потребує подальшого вдосконалення. Узагальнюючи найпоширеніші визначення сутності підприємництва, їх можна згрупувати та охарактеризувати як:

- вид діяльності (спрямований отримання прибутку), базується на самостійної, систематичної ініціативи, на відповідальності та інноваційної підприємницької ідеї;
- поведінка суб'єкта господарювання, особливий вид економічної активності, форму участі індивіда в системі ринкових відносин;
- сукупність економічних та соціальних процесів, що регулюють нерівноважну економічну систему;
- форму реалізації особистого економічного інтересу в умовах взаємодії з іншими економічними учасниками ринкової системи;
- виробничу функцію господарської діяльності - забезпечення об'єднання управління ресурсами, організації фінансування та реалізації створеного продукту з підприємницькою здатністю його керівників як особливим видом ресурсу;
- інновація та рушійна сила прогресу;
- інноваційний стиль управління підприємством, що забезпечує ефективну взаємодію підприємства як відкритої соціальної системи з навколишнім довкіллям.

Вважаємо, що на сучасному розвитку економіки підприємництво необхідно розглядати як складне соціально-економічне явище, що включає низку видів діяльності (соціальну, інвестиційну та інноваційну), що здійснюється на свій страх і ризик і спрямована на вдосконалення виробництва продукту (робіт, послуг) та формування нових якісних характеристик із застосуванням сучасних технологій, що забезпечують раціональне використання ресурсів та задоволення попиту споживачів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості підприємця.

В умовах агресії Росії проти нашої держави на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності має суттєвий вплив військова економіка, що характеризується посиленням впливу державного регулювання. В зв'язку з цим постає необхідність розгляду теоретичних основ функціонування підприємців в нинішніх реаліях.

Список використаних джерел

1. Champlain S., Giguère G. E. (Ed.) Oeuvres complètes de Champlain (Complete works of Champlain). 3 vol., Montreal: Éditions du jour, 1973. 702.
2. Vérin H. Entrepreneurs, entreprise: histoire d'une idée. Paris: Presses Universitaires de France (PUF), 1982. P 31–33.
3. Rey A., Le Robert. Dictionnaire historique de la langue française. Paris: Dictionnaires Le Robert, 1994. 700 p
4. Cantillon R. Essai sur la nature du commerce en général, London: Fetcher Gylar. Also: Edited with an English translation by Henry Higgs, London: MacMillan (1931). The manuscript was probably written around 1720 and was published after Cantillon was murdered in 1734. It is believed that he himself wrote the French and English versions, 1755.
5. Schumpeter J. A. History of economic analysis, edited by Elizabeth Boody Schumpeter, New York: Oxford University Press; also, London: George Allen & Unwin (6th printing 1967), 1954. P. 222.
6. Say J. B. Cathéchisme d'économie politique, Maison Mame (1972); also translation: Catechism of political economy: on familiar conversations on the manner in which wealth is produced, distributed and consumed by society, London: Sherwood, 1816.
7. Say J. B. Cours d'économie politique et autres essais, Paris: GF-Flammarion (Selection of main writings), 1996. P. 29–51
8. Schumpeter J. A. 'Des Unternehmer', in Ludwig Elster et al. (Eds.) Handwörterbuch der Staatswissenschaften, (fourth edition, Jena, 1928). In: Hartmann, H. (1959) 'Managers and entrepreneurs: a useful distinction', P. 430–431, Administrative Science Quarterly, P. 429–451.
9. Schumpeter J. A. The theory of economic development, Cambridge, Mass.: Harvard University Press; also: Cambridge, Mass.: Harvard Economic Studies, vol. 46; also: London: Oxford University Press. First original edition in German published in 1912. P. 66.
10. Давид Рикардо. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное. М.: Эксмо, 2007. 1010 с.
11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: В 2 т. М., 1935. Т. 1. 510с.
12. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. М., 1982. 290с.
13. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха. Вып. 1. Предприниматель и предпринимательство. Пер. с англ. М., 1992. 500 с.
14. Мизес Л. Индивид, рынок и правовое государство. Антология под ред. Д. Антисери и М. Балдини. СПб.: Пневма, 1999. 196 с.
15. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. N.Y.: Harper and Row, 1985. 410с.
16. Фридмен М., Сэвэдж Д. Анализ выбора в условиях риска. *Российский экономический журнал*. 1993. № 9. С. 12-21
17. Друкер П. Рынок: как выйти в лидеры: практика и принципы. М., 1992. 320с.
18. Коротич О.Б., Орел Ю.Л., Рябичко О.В. Підприємництво як соціально-економічне явище. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 4. С. 211–216.
19. Мокряк В., Мокряк Е. Багатомірність і суперечливість підприємницьких орієнтацій: історія питання й сучасні реалії. *Економіка України*. 2009. № 11. С. 15–25.
20. Яковенко О.З. Сутність і функції підприємництва в інтеграції виробництва на основі кластерів у системі національного господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 1 (139). С. 79–87.
21. Сизоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми дослідження. *Економіка України*. 2002. №9. С. 45–51.
22. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 4-те вид. К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. 302 с.
23. Яремчук, І. Л. Проблеми теорії і практики підприємництва в Україні. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2014. Том 15. № 3. С. 256-262.
24. Маршавін, Ю. М. Підприємництво, як фактор розвитку зайнятості населення. К: ІПКДСЗУ, 2004. 234 с
25. Кривенко Л. В. Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу в Україні. *Економіка: проблеми теорії та практики*, 2016. С. 136-145.

Статтю отримано: 23.10.2022 / Рецензування 05.12.2022 / Прийнято до друку: 30.12.2022

Tetyana Ponedilchuk

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: komar.tv@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0622-4318

Tamara Prykhodko

Assistant Lecturer
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: prykhodko_tamara@ukr.net
ORCID: 0000-0002-1802-441X

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Abstract

Introduction. *Entrepreneurship, in particular domestic, has a centuries-old history. Over time, it changed or developed forms, but at the same time kept its essence. For a long time, world scientific thought has been actively engaged in the theory and practice of entrepreneurship. The priority of scientific opinion on the problems of entrepreneurship belongs to foreign economists who made an indisputable contribution to the development of theories and concepts of its development.*

Methods. *The process of scientific research was based on general scientific and special economic methods. The abstract and logical method is used for the formulation of basic principles, theoretical generalization of conclusions and analysis of research results of other researchers, clarification of the conceptual and categorical apparatus.*

The retrospective analysis of the development of entrepreneurship was carried out on the basis of the historical and economic method, in particular, the adoption of historical detailing. The monographic method was used for detailed study and generalization of scientists' research.

The results. *Based on the generalization of research by scientists, the author's approach to the interpretation of the concept of "entrepreneurship" is proposed as a complex social and economic phenomenon that includes a number of types of activity (social, investment and innovation), which is carried out at one's own peril and risk and is aimed at improving product production (works, services) and the formation of new quality characteristics with the use of modern technologies, which ensure the rational use of resources and satisfaction of consumer demand, which will contribute to increasing the competitiveness and profitability of the entrepreneur.*

Discussion. *In the conditions of Russia's aggression against our state, the military economy, which is characterized by the strengthening of the influence of state regulation, has a significant impact on the activities of business entities. In this connection, there is a need to consider the theoretical foundations of the functioning of entrepreneurs in current realities.*

Keywords: *entrepreneurship, state regulation, economic relations, profitability, entrepreneur.*

References

1. Champlain S., Giguère G. E. (Ed.) (1973). *Oeuvres complètes de Champlain [Complete works of Champlain]*. Montreal: Éditions du jour.
2. Vérin, H. (1982). *Entrepreneurs, entreprise: histoire d'une idée [Entrepreneurs, business: story of an idea]*. Paris: Presses Universitaires de France.
3. Rey A., Le Robert. (1994). *Dictionnaire historique de la langue française [Historical dictionary of the French language]*. Paris: Dictionnaires Le Robert.
4. Cantillon R. *Essai sur la nature du commerce en général*, London: Fletcher Gylver. Also: Edited with an English translation by Henry Higgs, London: MacMillan (1931). The manuscript was probably written around 1720 and was published after Cantillon was murdered in 1734. It is believed that he himself wrote the French and English versions, 1755.
5. Schumpeter, J. A. (1954). *History of economic analysis*, edited by Elizabeth Boody Schumpeter. New York: Oxford University Press; also, London: George Allen & Unwin.
6. Say, J. B. (1972). *Cathéchisme d'économie politique [Catechism of political economy]*. (Maison Mame, Trans.). London: Sherwood.
7. Say, J. B. (1996). *Cours d'économie politique et autres essais [Political economy course and other*

essays]. Paris: GF-Flammarion.

8. Schumpeter J. A. 'Des Unternehmer', in Ludwig Elster et al. (Eds.) *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, (fourth edition, Jena, 1928). In: Hartmann, H. (1959) 'Managers and entrepreneurs: a useful distinction', P. 430–431, *Administrative Science Quarterly*, P. 429–451.

9. Schumpeter, J. A. (1912). The theory of economic development. *Harvard Economic Studies*, 46, 66.

10. David Ricardo. (2007). *Nachala politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya [The beginnings of political economy and taxation]*. Moscow: Eksmo.

11. Smith, A. (1935). *Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov [Study on the Nature and Causes of the Wealth of Nations]*. Moscow.

12. Schumpeter, J. (1982). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya: issledovaniye predprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita, protsenta i tsikla konyunktury [Theory of economic development: a study of entrepreneurial profit, capital, credit, interest and the business cycle]*. Moscow.

13. Hisrich, R., Peters, M. (1992). *Predprinimatelstvo, ili Kak zavesti sobstvennoye delo i dobitsya uspekha [Entrepreneurship, or How to start your own business and succeed]*. (Trans.) Moscow.

14. Mises, L. (1999). *Individ, rynek i pravovoye gosudarstvo [Individual, market and legal state]*. (D. Antiseri i M. Baldini, Ed.) St. Petersburg: Pnevma.

15. Drucker, P.F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. N.Y.: Harper and Row.

16. Friedman, M., Savage, D. (1993). Analiz vybora v usloviyakh riska [Choice analysis under risk]. *Rossiyskiy ekonomicheskyy zhurnal [Russian Economic Journal]*, 9, 12-21. [in Rus.]

17. Drucker, P.F. (1985). *Rynok: kak vyyti v lidery: praktika i printsipy [Market: how to become a leader: practice and principles]*. Moscow.

18. Korotych, O.B., Orel, Yu.L., Ryabichko, O.V. (2010). Pidpryyemnytstvo yak sotsial'no-ekonomichne yavyshe [Entrepreneurship as a socio-economic phenomenon]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya [Theory and practice of public administration]*, 4, 211-216. [in Ukr.]

19. Mokryak, V., Mokryak, E. (2009). Bahatomirnist i superechlyvist pidpryyemnytskykh oriyentatsiy: istoriya pytannya y suchasni realiyi [Multidimensionality and contradiction of entrepreneurial orientations: history of the issue and modern realities]. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, 11, 15-25. [in Ukr.]

20. Yakovenko, O.Z. (2013). Sutnist i funktsiyi pidpryyemnytstva v intehtratsiyi vyrobnytstva na osnovi klasteriv u systemi natsionalnoho hospodarstva [The essence and functions of entrepreneurship in the integration of production based on clusters in the system of the national economy]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy]*, 1, 79-87. [in Ukr.]

21. Syzonenko, V. (2002). Teoriya pidpryyemnytstva: zdobutky i problemy doslidzhennya [Theory of entrepreneurship: research achievements and problems]. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, 9, 45-51. [in Ukr.]

22. Vamaliy, Z. S. (2008). *Male pidpryyemnytstvo: osnovy teorii i praktyky [Small entrepreneurship: basics of theory and practice]*. Kyiv: Znannia, KOO.

23. Yaremchuk, I. L. (2014). Problemy teorii i praktyky pidpryyemnytstva v Ukraini [Problems of theory and practice of entrepreneurship in Ukraine]. *Ekonomichnyy analiz [Economic analysis]*, 3, 256-262. [in Ukr.]

24. Marshavin, Yu. M. (2004). *Pidpryyemnytstvo, yak faktor rozvytku zaynyatosti naselelennya [Entrepreneurship as a factor in the development of population employment]*. Kyiv: IPKDSZU.

25. Kryvenko, L. V. (2016). Stratehichni pryorytety pidvyshchennya konkurentospromozhnosti maloho biznesu v Ukraini [Strategic priorities for improving the competitiveness of small business in Ukraine]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky [Economics: problems of theory and practice]*, 136-145. [in Ukr.]

Received: 10.23.2022 / Review 12.05.2022 / Accepted 12.30.2022

